

**Ivana Vuković, Raditi i preživjeti. O
gospodarstvu Dalmacije kroz Zbirku
tradicijskog gospodarstva Etnografskog
muzeja Split, 2021., 103 str.**

BRANKA VOJNOVIĆ TRAŽIVUK
Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
HR-21000 Split
branka@etnografski-muzej-split.hr

Prikaz
Review
Primljeno/Received: 4.07.2022.
Prihvaćeno/Accepted: 15.07.2022.

Po prvi puta u Etnografskom muzeju u Splitu (osnovanom 1910. godine) objavljeno je posebno izdanje posvećeno tradicijskom gospodarstvu. Autorica je viša kustosica Muzeja koja je dosada već priredila nekoliko izložbi s katalozima o pojedinim gospodarskim temama. Ovim izdanjem koje je objavljeno samostalno bez prateće izložbe, predstavila je čitatelju Zbirku tradicijskog gospodarstva kontekstualiziranjem predmeta prema pojedinačnim gospodarskim granama. Govoreći posebno o poljodjelstvu, vinogradstvu, maslinarstvu, stočarstvu, pčelarstvu, ribarstvu i drugim gospodarskim djelatnostima stvorila je svojevrsnu sintezu koja oslikava tradicijsko gospodarstvo u Dalmaciji krajem 19. do sredine 20. stoljeća. Publikaciji je prethodila detaljna stručna obrada predmeta jedne manje i nepopularne zbirke koju je autorica kao kustos-pripravnik preuzela u lošem stanju, a potom dokumentirala na odgovarajući način i obogatila novonabavljenim predmetima.

Autorica u uvodu objašnjava kako zbirka okuplja predmeta koji svjedoče o načinima privređivanja i preživljavanja stanovništva Dalmacije u prošlosti. Pri tome uočava težak fizički rad, neophodnu pomoć i bliskost domaćih životinja, povezanost s prirodom, strpljivost i druga obilježja gospodarskih djelatnosti u ruralnim sredinama. U sljedećem poglavlju (*Javna i manje poznata prošlost Zbirke tradicijskog gospodarstva*) govori o prošlosti Zbirke u skladu s promjenama cjelokupnog rada Muzeja; od prvih predmeta iz 1912. g. koji su praćeni vrlo oskudnim podacima, preko promjene paradigme sredinom 20. st. s počecima terenskog sakupljanja, odnosno od izložbi i postojećeg postava u kojem su sporadično prikazani do budućeg stalnog postava u kojem će mnoge teme iz gospodarstva biti

znatno zastupljenije. Poglavlje *O karakteristikama tradicijskog gospodarstva u Dalmaciji* također je svojevrsan uvod u kojem navodi prakse uzajamne pomoći, objašnjava tešku ekonomsku situaciju i postojanje robnog načina privređivanja (posebice ribarstvo i vinogradarstvo/vinarstvo), te zapaža višestrukost povijesti privređivanja stanovništva od druge polovice 19. i početka 20. st. u kontekstu ekonomske heterogenosti. Slijede poglavlja o poljodjelstvu, vinogradarstvu i vinarstvu, maslinarstvu i uljarstvu, stočarstvu, pčelarstvu, ribarstvu, dok posljednje poglavlje govori o budućnosti Zbirke. Ovako koncipiran tekst praćen je korisnim bilješkama, a završava navođenjem relevantne literature te sažetkom na hrvatskom i engleskom jeziku.

Na početku poglavlja o poljodjelstvu saznajemo ukratko o biljnim kulturama u Dalmaciji od prethistorije do današnjih dana te o vrsti i konfiguraciji tla. Naglasak je na poljodjelstvu 19. i 20. st. koje obuhvaća uzgoj nekih žitarica, mahunarki, povrća i voća, a posebice na tradicijskim spravama i obradi tla po godišnjem slijedu. Na kraju posebno govori o uzgoju i distribuciji duhana. Vinogradarstvo i vinarstvo autorica predstavlja kao tradicijski oblik privređivanja s opisom poslova, sprava i pribora koji ih prati, naglašavajući karakter trgovačke robe. Maslinarstvo i uljarstvo predstavlja kao identitetsku odrednicu Dalmacije. U ovu temu nas uvodi sažetim povijesnim pregledom uzgoja te vjerovanjima vezanim uz maslinu. Potom opisuje tradicijske postupke dobivanja ulja i iskoristivosti biljke s osvrtom na modernizaciju od sredine 20. st. Za razliku od toga, stočarstvo je važna grana tradicijske ekonomije koja pripada prošlosti, a ponovo se budi tek u najnovije vrijeme. Uz tegleću stoku najviše pozornosti posvećuje ovčarstvu naglašavajući poseban odnos prema životinjama i njenu cjelovitu iskoristivost. Također bilježi rast kozlarstva u novije vrijeme. Tradicijsko pčelarstvo predstavlja naglašavajući poseban odnos prema pčeli, te opisujući nekoliko vrsta i oblika košnica. Zatim govori o ljekovitim svojstvima meda i korištenju u prehrani, a spominje i vjerovanja vezana uz pčelu, med i vosak. Slijedeća gospodarska tema koju detaljno obrađuje je tradicijsko morsko ribarstvo, dok ono riječno tek spominje uvodno. Pri tome ističe lov srdele u srednjoj Dalmaciji i otok Vis kao ribolovno središte u kojem se vrlo rano pojavljuje i tvornica za konzerviranje ribe (Komiža). Nadalje, govori o lovu spužava

na otoku Krapnju te o lovu koralja na Zlarinu opisujući staru spravu za vađenje.

U središtu ove publikacije su, dakle, svi oblici gospodarstva kojima su se ljudi bavili u nedavnoj prošlosti Dalmacije, vođeni egzistencijalnim potrebama, što podrazumijeva određeni načini života obiteljskih i seoskih zajednica. Kontekstualiziranjem predmeta prema gospodarskim granama ispunjena je namjera približavanja predmeta iz muzejske zbirke čitatelju, kao i pružanje uvida u predindustrijske oblike gospodarstva u Dalmaciji.

Zaključno autorica piše o budućnosti zbirke koju vidi u odgovorima na promjene što su preoblikovale ranije gospodarstvo. Ona sugerira okretanje prema industrijama koje su se razvijale u Dalmaciji tijekom 20. st. (cementna industrija, riboprerađivačka, brodogradnja, proizvodnja likera) te novijim turističko-ugostiteljskim djelatnostima.

Ova omanja knjiga odlikuje se dopadljivim grafičkim oblikovanjem naslovnice i sadržaja kojeg potpisuje Studio Kazinoti&Komenda iz Splita. Muzejski predmeti su prikazani uz odgovarajući tekst kao color fotografije, a gospodarski prizori iz prošlosti su crno-bijele fotografije nastale *in situ* u vremenu od IV. do početka VIII. desetljeća 20. st. One imaju izrazitu dokumentarnu, a neke od njih i likovnu vrijednost (posebice fotografije D.K. Stuhlera). Oblikovanju doprinosi komponiranje uvećanog teksta pojedinih poslovice zabilježenih na otocima Vis, Hvar i Zlarin koje dinamiziraju percepciju, a sadržajno potiču pažnju čitatelja. Autorica ih i ovdje koristi kao (pred)naslov, jednako kao u svojim ranijim katalozima i izložbama, što prepoznajemo kao obilježje njenog iskaza i prezentacije.

Ukupno gledano autorica je na vrlo zanimljiv način dala stručno i znanstveno relevantan prikaz ove teme namijenjen široj publici. Također je, nakon stručne obrade predmeta, ovim izdanjem dodala novu vrijednost muzejskoj zbirci svojom interpretacijom koja polazi od premise o radu kao sastavnim dijelom čovjekova života i (samo)određenja.